

PRZEGLĄD ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO DOTYCZĄCEGO SPRAW KARNYCH

**Zeszyt nr 3/2013
(obejmuje okres 1 lipca – 30 września 2013 r.)**

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

**BIURO STUDIÓW I ANALIZ
DZIAŁ PRAWA EUROPEJSKIEGO**

Opracowała: Małgorzata Wąsek-Wiaderek¹

¹ W komentarzach do wyroków ETPCz wyrażane są prywatne poglądy autorki POESK. Nie powinny być one poczytywane za stanowisko Sądu Najwyższego.

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A AI – ORZECZNICTWO ETPCZ W SPRAWACH POLSKICH.....	3
I. INFORMACJE OGÓLNE I DANE STATYSTYCZNE O ORZECZENIACH WYDANYCH W SPRAWACH POLSKICH W TRZECIM KWARTALE 2013 R.....	3
II. INFORMACJE O SPRAWACH ROZPATRYWANYCH PRZEZ TRYBUNAŁ, DOTYCZĄCYCH PRAKTYKI ORZECZNICZEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO LUB DOTYKAJĄCYCH ZAGADNIENI WAŻNYCH DLA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH KARNYCH.....	4
<i>Juliusz Makowski przeciwko Polsce – skarga nr 51487/11.....</i>	<i>4</i>
III. OMÓWIENIE WYBRANYCH ORZECZEŃ ETPCZ.....	5
<i>Przemyk przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 17 września 2013 r., skarga nr 22426/11 (kluczowe zagadnienia: proceduralna ochrona prawa do życia, skuteczność i rzetelność prowadzenia postępowania wyjaśniającego okoliczności śmierci, art. 2 Konwencji).....</i>	<i>5</i>
<i>Brzuszczynski przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 17 września 2013 r., skarga nr 23789/09 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność dowodowego wykorzystania wyjaśnień oskarżonego po jego śmierci w postępowaniu przeciwko współoskarżonym; prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadkom oskarżenia”, prawo do rzetelnego procesu, art. 6 Konwencji).....</i>	<i>6</i>
<i>Zirajewski przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 9 lipca 2013 r., skarga nr 32501/09 (kluczowe zagadnienia: przewlekłość postępowania karnego; długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania, art. 6 ust. 1, art. 5 ust. 3 Konwencji).....</i>	<i>9</i>
AII – ORZECZNICTWO ETPCZ W SPRAWACH PRZECIWKO INNYM PAŃSTWOM RADY EUROPY.....	10
<i>Vronchenko przeciwko Estonii – wyrok Trybunału z dnia 18 lipca 2013 r., skarga nr 59632/09 (kluczowe zagadnienia: prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadkom oskarżenia”, przesłuchanie dziecka w sprawie o przestępstwo przeciwko wolności seksualnej, rzetelność postępowania karnego, art. 6 Konwencji).....</i>	<i>10</i>
<i>Ryan Paterson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu – decyzja Trybunału z dnia 3 września 2013 r., skarga nr 19923/10 (kluczowe zagadnienia: prawo podejrzanego do kontaktu z adwokatem przed lub czasie pierwszego przesłuchania; prawo do obrony, dopuszczalność dowodowego wykorzystania wyjaśnień złożonych pod nieobecność obrońcy, art. 6 Konwencji).....</i>	<i>13</i>
<i>Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 9 lipca 2013 r., skargi nr 66069/09; 130/10 i 3896/10 (kluczowe zagadnienia: dożywotnie pozbawienie wolności a zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego karania; art. 3 Konwencji).....</i>	<i>16</i>
WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCZ W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENI OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCZ ZA OKRES 1 LIPCA – 30 WRZEŚNIA 2013 R.	18
CZEŚĆ B BI – ORZECZNICTWO ETS ZWIĄZANE Z PROBLEMATYKĄ PRAWNOKARNĄ.....	20
BII – WYBRANE SPRAWY ROZPATRYWANE PRZEZ ETS DOTYCZĄCE PYTAŃ PREJUDYCJALNYCH SKIEROWANYCH W TOKU POSTĘPOWAŃ KARNYCH.....	20
<i>Sprawa C-224/13 – pytanie prejudycjalne Tribunale di Cagliari (Włochy) przedłożone dnia 26 kwietnia 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Sergio Alfonso Lorrai.....</i>	<i>20</i>
<i>Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych.....</i>	<i>20</i>
PIŚMIENICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 LIPCA – 30 WRZEŚNIA 2013 R.	21

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich w trzecim kwartale 2013 r.

W okresie od dnia 1 lipca do dnia 30 września 2013 r. Trybunał ogłosił jedynie 5 wyroków w sprawach polskich, z czego 3 dotyczyły wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. W sprawie *Przymyk przeciwko Polsce* (wyrok z dnia 17 września 2013 r.) Trybunał stwierdził naruszenie art. 2 Konwencji w aspekcie proceduralnej ochrony prawa do życia. W wyroku *Brzuszczynski przeciwko Polsce*, również z dnia 17 września 2013 r., ETPCz orzekł brak naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji uznając, że oskarżonemu zapewniono możliwość zadawania pytań „świadkom oskarżenia” w sposób zgodny z Konwencją. W ostatnim wyroku, *Zirajewski przeciwko Polsce* (z dnia 9 lipca 2013 r.), Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 3 i art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżącego oraz przewlekłości postępowania karnego. Wszystkie wymienione wyroki zostały przedstawione w dalszej części opracowania.

W tym samym czasie Trybunał wydał 74 decyzje w sprawach polskich, z czego 14 dotyczyło szeroko rozumianej problematyki spraw karnych. W 5 spośród tych 14 decyzji Trybunał zatwierdził ugody (4) lub jednostronne deklaracje rządu (1) w sprawach, w których skarżący podnosili zarzut naruszenia art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia im godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania. Trybunał skreślił te sprawy z listy skarg. Rząd zobowiązał się do wypłacenia tym skarżącym w sumie 66.200 zł.

W 5 innych decyzjach Trybunał zdecydował o skreśleniu z listy skarg spraw dotyczących zarzutu przewlekłości tymczasowego aresztowania (1 sprawa), przewlekłości postępowania karnego (2 sprawy) lub obu tych zarzutów łącznie (2 sprawy). Z powodu zawartych uгод lub zatwierdzonych jednostronnych deklaracji, rząd zobowiązał się do wypłacenia skarżącym łącznie 74.200 zł.

Jedna decyzja o skreśleniu dotyczyła skargi na niehumanitarne traktowanie i naruszenie prawa do prywatności w czasie przeszukania (rząd zobowiązał się do wypłacenia dwóm skarżącym łącznie 14 000 zł). W jednej decyzji zatwierdzona została ugoda w sprawie dotyczącej zarzutu zbyt długotrwałego orzekania w przedmiocie dalszego stosowania tymczasowego aresztowania (art. 5 ust. 4 Konwencji) oraz naruszenia domniemania niewinności ze względu na treść uzasadnienia postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 6.000 zł. Również jedna decyzja dotyczyła skargi na proceduralne naruszenie prawa do życia syna skarżących wskutek nierzetelnego prowadzenia postępowania karnego w sprawie o spowodowanie wypadku drogowego ze skutkiem śmiertelnym. Rząd zobowiązał się do wypłacenia skarżącym 10.000 euro w ramach wykonania ugody. Czternasta decyzja o skreśleniu sprawy z listy skarg dotyczyła skargi na przewlekłość postępowania karnego, naruszenia prawa skarżącego do prywatności podczas pobytu w areszcie oraz naruszenia domniemania niewinności przez publikowanie informacji prasowych przesądzających o winie skarżącego. Trybunał uznał dwa ostatnie zarzuty za niedopuszczalne, zaś w odniesieniu do zarzutu przewlekłości postępowania karnego zaaprobował jednostronną deklarację rządu, który zobowiązał się wypłacić skarżącemu 7.100 zł.

II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzecniczej Sądu Najwyższego lub dotyczących zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Wśród spraw przeciwko Polsce rozpatrywanych obecnie przez Trybunał jest kilka skarg na nierzetelność prowadzenia postępowania karnego dotyczącego przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy w czasie zatrzymania skarżących. Stan faktyczny jednej z nich, wraz z pytaniami Trybunału do rządu, prezentuję poniżej.

Juliusz Makowski przeciwko Polsce – skarga nr 51487/11²

Dnia 2 czerwca 2005 r. skarżący, który wówczas miał 16 lat, uczestniczył w Płocku w meczu Wisły Płock z Legią Warszawa. Po meczu kibice Legii wszczęli burdy atakując kamieniami funkcjonariuszy policji pilnujących porządku w czasie meczu. Skarżący został zatrzymany w czasie tych zamieszek. Według policji skarżący został zidentyfikowany jako jeden z tych, którzy rzucali kamieniami, dlatego doszło do jego zatrzymania. Skarżący twierdził, że został pobity przez funkcjonariuszy policji T. D. i G. G. w czasie zatrzymania, jak również później w czasie przewożenia go do Policyjnej Izby Dziecka. Funkcjonariusze policji twierdzili zaś, że w czasie zatrzymania skarżący stawiał czynny opór, co zmusiło ich do użycia pałek policyjnych i nałożenia mu kajdanek. Skarżący doznał licznych zranień, które zostały udokumentowane zarówno przez lekarza badającego go w szpitalu w czasie zatrzymania (został on przewieziony przez policjantów najpierw do szpitala, zaś później do Policyjnej Izby Dziecka), jak i przez lekarza, który badał skarżącego na prośbę rodziców, po jego zwolnieniu z Izby.

Od czerwca 2005 roku do kwietnia 2011 roku toczyło się postępowanie karne przeciwko policjantom T. D. i G. G. i kierującemu akcją na stadionie – M. J. Zostali oni oskarżeni o przekroczenie uprawnień i stosowanie gróźb karalnych wobec skarżącego. Oskarżeni zostali uniewinnieni przez Sąd Rejonowy w Płocku. Wskutek apelacji oskarżyciela publicznego i skarżącego działającego jako oskarżyciel posiłkowy, wyrok uniewinniający został uchylony a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania. Dnia 30 grudnia 2009 r. sąd pierwszej instancji ponownie uniewinnił wszystkich funkcjonariuszy policji od stawianych im zarzutów. Ponownie została wniesiona apelacja przez oskarżycieli. Oskarżyciel posiłkowy argumentował, że zastosowanie kajdanek wobec osoby poniżej 17 roku życia było sprzeczne z prawem. Dnia 27 października 2010 r. Sąd Okręgowy w Płocku utrzymał w mocy wyrok uniewinniający. Przyznał, że stosowanie kajdanek wobec skarżącego było niezgodne z przepisami, jednak „policjanci nie znali wieku skarżącego a ponadto sytuacja wymagała efektywnego działania, które, wobec zachowania skarżącego, było konieczne”.

Oskarżyciel posiłkowy wniósł kasację od tego wyroku. Została ona oddalona jako oczywiście bezzasadna postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2011 r.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nieludzkiego traktowania go w czasie zatrzymania w dniu 12 czerwca 2005 r.

Trybunał skierował do rządu 3 pytania: 1) czy skarżący był poddany nieludzkiemu traktowaniu w czasie zatrzymania; 2) czy przymus użyty przez funkcjonariuszy w czasie zatrzymania był proporcjonalny do okoliczności; 3) czy przeprowadzono rzetelne postępowanie wyjaśniające okoliczności zatrzymania skarżącego.

Postępowanie w sprawie jest w toku.

² Opis stanu faktycznego dostępny pod adresem:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Makowski"\],"documentcollectionid2":\["COMMUNICATEDCASES","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"\],"itemid":\["001-139127"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz

Przemysł przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 17 września 2013 r., skarga nr 22426/11 (kluczowe zagadnienia: proceduralna ochrona prawa do życia, skuteczność i rzetelność prowadzenia postępowania wyjaśniającego okoliczności śmierci, art. 2 Konwencji)

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącym jest ojciec Grzegorza Przemyska, Leopold Przemysk. Wyrok dotyczy postępowania karnego, jakie toczyło się przeciwko funkcjonariuszom dawnej Milicji Obywatelskiej w związku ze śmiercią Grzegorza Przemyska, syna opozycjonistki, Barbary Sadowskiej i skarżącego.

Postępowanie karne zostało wszczęte jeszcze w 1983 roku i zakończyło się w 1984 roku uniewinnieniem funkcjonariuszy policji, w tym I. K.

W 1990 roku Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił wyrok uniewinniający. Nowy akt oskarżenia przeciwko I. K. i dwu innym osobom został wniesiony do Sądu Okręgowego w Warszawie w 1991 roku, a następnie, po zwrocie sprawy do postępowania przygotowawczego – ponownie w 1993 roku. Do maja 1995 roku nie podjęto jednak w sprawie żadnych czynności (Trybunał stwierdził w wyroku, że „sprawa była w uśpieniu”).

Pierwszy wyrok uniewinniający I. K. został wydany w 1997 roku, następne zaś zapadły w 2000 roku i w 2004 roku. W 2004 roku, po uchyleniu wyroku uniewinniającego I. K., sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania, które trwało 4 lata. W maju 2008 roku Sąd Okręgowy w Warszawie wydał wyrok skazujący I. K. i wymierzył mu karę 4 lat pozbawienia wolności. Wyrok został zaskarżony. Po rozpoznaniu apelacji Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił wyrok skazujący i umorzył postępowanie ze względu na przedawnienie karalności czynów zarzucanych I. K. Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony kasacją przez Prokuratora Generalnego. Dnia 28 lipca 2010 r. Sąd Najwyższy uznał kasację za bezzasadną, przyznając tym samym, że doszło do przedawnienia karalności czynów zarzucanych I. K. Sąd Najwyższy stwierdził m. in.:

„Pozostaje na koniec tylko wyrazić ubolewanie, że przez okres prawie 20 lat (licząc od daty wniesienia „nowego” aktu oskarżenia) w wolnej Polsce wymiar sprawiedliwości nie zdołał prawomocnie rozstrzygnąć o merytorycznej zasadności postawionemu oskarżonemu zarzutu. Było to następstwem wielu przyczyn, ale przede wszystkim był to skutek owych, podjętych przez ówczesny resort spraw wewnętrznych działań mających charakter ewidentnego matactwa. Okazały się one skuteczne i po tylu latach. Na pewno, w tym wymiarze, przy uwzględnieniu czasu trwania tego procesu i jego końcowego rezultatu, jest to porażka wymiaru sprawiedliwości.”

Sąd Najwyższy orzekał w omawianej sprawie kilkakrotnie: w 2001 roku, kiedy uchylił prawomocny wyrok uniewinniający i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie; w 2009 roku, kiedy odmówił wydania uchwały wskutek pytania prawnego Sądu Apelacyjnego w Warszawie (I KZP 18/09, postanowienie z dnia 23 września 2009 r.) i, jak już wspomniano, dnia 28 lipca 2010 r. (II KK 27/10).

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 2 Konwencji z powodu nieskutecznego i nierzetelnego prowadzenia śledztwa w sprawie śmierci jego syna.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

Trybunał nie zaaprobował jednostronnej deklaracji rządu, przyznającej naruszenie art. 2 Konwencji i zdecydował się wydać wyrok w tej sprawie. W deklaracji rząd oferował wypłacenie skarżącemu 57.078 zł. Trybunał wskazał na dwie przyczyny odrzucenia jednostronnej deklaracji: 1) nieadekwatność proponowanej kwoty do wagi naruszenia i 2) to, że omawiana sprawa wskazuje na problem polskiego wymiaru sprawiedliwości o charakterze strukturalnym, który powinien zostać rozwiązany przez przyjęcie środków generalnych.

O ile odrzucenie jednostronnej deklaracji rządu nastąpiło większością głosów, o tyle sam wyrok stwierdzający naruszenie art. 2 Konwencji w jego aspekcie proceduralnym został wydany jednomyślnie. Trybunał ocenił jedynie okoliczności sprawy wchodzące w zakres jego jurysdykcji temporalnej, czyli te, które nastąpiły po dniu 1 maja 1993 r. Trybunał stwierdził, że państwo nie wywiązało się ze swoich obowiązków pozytywnych w zakresie proceduralnej ochrony prawa do życia. Wskazują na to następujące okoliczności sprawy:

- 1) Wyroki sądów pierwszej instancji wydawane w sprawie były uchylane aż pięciokrotnie z powodu uchybień w prowadzeniu postępowania. Zdaniem Trybunału: „wielokrotne uchylanie wyroków w toku jednego postępowania ujawnia poważne mankamenty w funkcjonowaniu systemu sądowego” (pkt 69 wyroku).
- 2) Po 1 maja 1993 r. postępowanie karne trwało aż 17 lat. W toku postępowania miały miejsce długie okresy braku aktywności organów procesowych (w latach 1993 – 1995; od maja 1998 roku do września 1999 roku; od września 1999 roku do kwietnia 2000 roku; od stycznia 2002 roku do 5 czerwca 2003 roku).
- 3) Przez lata trwał spór dotyczący wykładni przepisów o przedawnieniu karalności, mających zastosowanie w postępowaniu karnym przeciwko I. K. W rezultacie postępowanie trzeba było umorzyć z powodu przedawnienia karalności zarzucanych mu czynów.

Trybunał w całości podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w zacytowanym powyżej orzeczeniu (pkt 43 wyroku). W konkluzji Trybunał stwierdził, że w tej sprawie wymiar sprawiedliwości nie poradził sobie ani z rozliczeniem totalitarnej przeszłości ani ze skutecznym zapobieżeniem nielegalnym działaniom, na jakie wskazywał skarżący. W rezultacie Trybunał orzekł naruszenie art. 2 Konwencji w jego proceduralnym aspekcie i zasądził na rzecz skarżącego 20.000 euro zadośćuczynienia.

*

Bruszczyński przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 17 września 2013 r., skarga nr 23789/09 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność dowodowego wykorzystania wyjaśnień oskarżonego po jego śmierci w postępowaniu przeciwko współoskarżonym; prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadkom oskarżenia”, prawo do rzetelnego procesu, art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Trybunał wielokrotnie już badał rzetelność postępowań karnych, w których podstawą wydania wyroku były zeznania obciążające skarżących odczytane na rozprawie na podstawie art. 391 § 1 k.p.k. Najczęściej powodem dla zastosowania tego przepisu była nieobecność świadka w Polsce lub niemożność ustalenia jego pobytu. W omówionej poniżej sprawie ważnym (głównym) dowodem obciążającym skarżącego były depozycje współpodejrzanego, złożone w postępowaniu przygotowawczym jako wyjaśnienia i następnie, po jego śmierci, odczytane na rozprawie na podstawie art. 391 k.p.k.³ Pomimo wagi tego dowodu i faktycznej niemożności

³ Z treści wyroku wynika, że to właśnie ten przepis był podstawą odczytania wyjaśnień zmarłego współpodejrzanego. Tymczasem w doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że podstawą dla takiego odczytania jest art. 389 § 1 k.p.k. lub art. 391 § 2 k.p.k.

zapewnienia oskarżonemu realizacji jego prawa do zadawania pytań temu świadkowi, Trybunał uznał postępowanie za rzetelne.

W tej sprawie wprost zastosowana została linia orzecznictwa ukształtowana w wyroku Wielkiej Izby Trybunału z dnia 15 grudnia 2011 r. w sprawie *Al-Khawaja and Tahery przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*.

1. Stan faktyczny sprawy

W wyroku Trybunał bardzo szczegółowo opisał przebieg postępowania karnego prowadzonego wobec skarżącego oraz zreferował treść uzasadnień wyroków wydanych w sprawie, wskazując w szczególności na ocenę przeprowadzonych dowodów.

W tym omówieniu zostaną wskazane jedynie najistotniejsze fakty sprawy, które miały istotne znaczenie dla kierunku rozstrzygnięcia ETPCz.

Obecnie skarżący odbywa karę pozbawienia wolności za pomocnictwo do zabójstwa i usiłowanie wymuszenia porwania dla okupu. Zabójstwa dopuścił się R. N. w dniu 19 maja 2001 r. R. N. i skarżący zostali zatrzymani 6 czerwca 2001 r. R. N. był przesłuchiwany 4 razy: 2 razy dnia 7 czerwca 2001 r. a następnie dnia 8 czerwca i 25 lipca 2001 r. W czasie przesłuchania dnia 7 czerwca 2001 r. R. N. przyznał się do zabicia E. U. i stwierdził, że broń palną otrzymał od skarżącego w celu popełnienia tej zbrodni. Wyjaśnił też, że on i skarżący umówili się, że podzielą się pieniędzmi ofiary. R. N. podtrzymał swe wyjaśnienia w czasie kolejnych przesłuchań. R. N. dwukrotnie w czasie przesłuchań wskazał miejsce, w którym otrzymał broń od skarżącego. W czasie ostatniego przesłuchania R. N. częściowo zmienił swe wyjaśnienia. Stwierdził mianowicie, że w miejscu zabójstwa był jeszcze jeden człowiek, który następnie porwał go i kazał mu kopać dla siebie grób. Następnie R. N. przerwał składanie wyjaśnień i obiecał sformułować je na piśmie.

Dnia 31 sierpnia 2001 r. R. N. powiesił się w celi więziennej.

Dnia 23 maja 2002 r. do Sądu Okręgowego w Warszawie wpłynął akt oskarżenia przeciwko skarżącemu. Został on oskarżony o pomocnictwo do zabójstwa, nielegalne posiadanie broni. Skarżący i niejaki P. D. zostali ponadto oskarżeni o usiłowanie wymuszenia okupu od rodziny ofiary. W toku przewodu sądowego skarżący nie przyznawał się do winy, stwierdził, że nie posiadał broni, nie dostarczał jej też R. N. Sąd Okręgowy zmienił kwalifikację prawną czynów zarzucanych skarżącemu na pomocnictwo do rozboju z użyciem broni palnej. Dnia 27 maja 2003 r. Sąd Okręgowy wydał wyrok skazujący skarżącego za pomocnictwo do rozboju, wymuszenia okupu oraz nielegalne posiadanie broni. Sąd wymierzył skarżącemu karę łączną 8 lat pozbawienia wolności. Ważnym dowodem w sprawie były wyjaśnienia R. N. odczytane na rozprawie.

Wskutek apelacji skarżącego wyrok ten został uchylony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania. Sąd odwoławczy stwierdził istotne braki w postępowaniu dowodowym i brak spójności w ocenie przeprowadzonych dowodów. Nakazał też sądowi orzekającemu ponownie ustalenie, czy skarżący rzeczywiście dostarczył broń R. N., zbadanie obecności odcisków linii papilarnych na broni, ustalenie, czy skarżący posiadał pozwolenie na broń.

W toku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy w Warszawie przeprowadził 19 rozpraw, przesłuchał 40 świadków i zgromadził inne dowody. Dnia 27 listopada 2007 r. sąd wydał wyrok skazujący skarżącego za pomocnictwo do zabójstwa, nielegalne posiadanie broni i pomocnictwo do wymuszenia okupu. Skarżący został skazany na karę łączną 15 lat pozbawienia wolności. Uzasadnienie wyroku liczyło 135 stron. Skarżący ponownie odwołał się od wyroku skazującego argumentując, że sąd dokonał ustaleń faktycznych głównie na podstawie wyjaśnień R. N., które były niespójne a ponadto tendencyjnie dał wiarę tylko tej części wyjaśnień R. N., która nie była korzystna dla skarżącego.

W lipcu 2008 roku wyrok skazujący został utrzymany w mocy przez sąd odwoławczy. Odwołując się do orzecznictwa SN, Sąd apelacyjny w Warszawie stwierdził, że wyjaśnienia pomawiające inną osobę o popełnienie czynu zabronionego powinny być oceniane ze szczególną ostrożnością. Tak też ocenił je sąd pierwszej instancji przywołując wiele innych dowodów potwierdzających ustalenia poczynione na podstawie wyjaśnień R. N.

Skarżący wniósł kasację od wyroku sądu odwoławczego. Została ona oddalona dnia 10 grudnia 2008 r. jako oczywiście bezzasadna.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji uznając, że nie miał możliwości zadawania pytań R.N. w toku procesu a jego wyjaśnienia stanowiły główny dowód w sprawie.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

Trybunał rozpoczął uzasadnienie swego wyroku od zreferowania ogólnych zasad odnoszących się do dopuszczalności dowodowego wykorzystania zeznań osobowych źródeł dowodowych, którym oskarżony z różnych przyczyn nie mógł zadawać pytań w toku procesu karnego. Przypomniawszy głównie stanowisko Wielkiej Izby wyrażone w sprawie *Al-Khawaja i Tahery* (wyrok z dnia 15 grudnia 2011 r.). W szczególności podkreślił, że nawet wówczas, gdy dowód z zeznań świadka, któremu oskarżony nie mógł zadawać pytań w toku procesu jest jedynym lub głównym dowodem w sprawie, nie oznacza to, że postępowanie karne jest prowadzone nierzetelnie. W takiej sytuacji muszą istnieć wystarczające czynniki niwelujące („*sufficient counterbalancing factors*”) skutki niemożności zakwestionowania wiarygodności świadka przez zadawanie mu pytań w toku procesu.

Trybunał nie miał wątpliwości, że wyjaśnienia R. N. odczytane na rozprawie stanowiły główny dowód obciążający skarżącego, bez którego szanse na wydanie wyroku skazującego go byłyby znacznie mniejsze (pkt 83 wyroku).

Po tym ustaleniu Trybunał przystąpił do zbadania, czy w sprawie zastosowano wspomniane „wystarczające czynniki niwelujące” utrudnienie w prowadzeniu obrony. Trybunał uznał, że takie czynniki zaistniały w sprawie skarżącego. Zdecydowały o tym następujące okoliczności:

1) Wiarygodność wyjaśnień R. N. odczytanych na rozprawie była bardzo rzetelnie badana przez sąd ponownie rozpoznający sprawę. W tym celu przeprowadzono wiele dowodów potwierdzających, że wersja wydarzeń przedstawiona przez R. N. była prawdziwa. Intensywność kontaktów pomiędzy skarżącym a R. N. w dniu popełnienia zabójstwa oraz udzielanie temu ostatniemu pomocy w ukrywaniu się przez skarżącego przed wierzycielami, jak również posiadanie broni przez skarżącego, zostało udowodnione za pomocą rozlicznych dowodów.

2) Sąd ustalił ponad wszelką wątpliwość, że wbrew twierdzeniom skarżącego nie pozostawał on w konflikcie z R. N. a wręcz przeciwnie, trapiły go te same poważne kłopoty finansowe i razem z R. N. postanowili rozwiązać je przez zabójstwo i zagrabienie pieniędzy potencjalnego kupca samochodu, jakim był pokrzywdzony.

3) Chociaż z powodu śmierci R. N. skarżący nie mógł mu zadawać pytań w czasie procesu, to jednak znał jego tożsamość, stąd mógł wskazywać i wskazywał na motywy, dla których R. N. mógł go fałszywie pomawiać w swych wyjaśnieniach. Motywy te zostały całkowicie podważone przez dowody zgromadzone w sprawie.

4) Trybunał podkreślił także, że kontrola odwoławcza wyroku sądu pierwszej instancji przeprowadzona przez Sąd Apelacyjny w Warszawie była wnikliwa i rzetelna. W szczególności sąd ten szczególnie wnikliwie ocenił, czy danie wiary wyjaśnieniom R. N. było zasadne.

5) W uzasadnieniu wyroku sąd orzekający w pierwszej instancji bardzo starannie uzasadnił, dlaczego dał wiarę wyjaśnieniom R. N.

Ostatecznie Trybunał jednogłośnie uznał, że postępowanie karne w sprawie skarżącego było prowadzone z poszanowaniem praw wyrażonych w art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji.

*

Zirajewski przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 9 lipca 2013 r., skarga nr 32501/09 (kluczowe zagadnienia: przewlekłość postępowania karnego; długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania, art. 6 ust. 1, art. 5 ust. 3 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W ostatnich latach istotnie spadła liczba wyroków Trybunału przeciwko Polsce, dotyczących przewlekłości postępowania karnego i przewlekłości tymczasowego aresztowania. Nie oznacza to jednak, że takich skarg nie ma. Większość z nich jest skreślana z listy po zawarciu ugody lub zaaprobowaniu przez Trybunał jednostronnej deklaracji rządu. Omówienie wyroku dotyczącego tej problematyki ma przypomnieć, że nadal oba problemy polskiego wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych są obecne w orzecznictwie Trybunału, chociaż w wyraźnie mniejszym natężeniu.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został zatrzymany dnia 29 kwietnia 1998 r. w związku z zarzutem dokonania zabójstwa i rozboju. Od tego czasu skarżący przebywał w areszcie przez cały czas trwania postępowania karnego, czyli do dnia 19 listopada 2008 r., kiedy to Sąd Apelacyjny w Gdańsku utrzymał w mocy wyrok skazujący skarżącego na karę 15 lat pozbawienia wolności. W sumie skarżący był tymczasowo aresztowany w rozumieniu art. 5 ust. 3 Konwencji przez okres 7 lat i 11 miesięcy (po odliczeniu czasu tymczasowego aresztowania, który pokrywał się w wykonaniu kary pozbawienia wolności, jak również czasu stosowania tego środka w toku dwukrotnego postępowania odwoławczego).

Akt oskarżenia w tej sprawie został wniesiony do Sądu Okręgowego w Gdańsku dnia 31 lipca 2000 r. Przewód sądowy rozpoczął się 14 grudnia 2000 r. Pierwszy wyrok skazujący skarżącego zapadł dnia 29 lipca 2003 r. Został on następnie uchylony przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku. Drugi wyrok skazujący został wydany 24 sierpnia 2007 r. Dnia 29 listopada 2008 r. wyrok został utrzymany w mocy przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku.

Dnia 16 listopada 2008 r. skarżący złożył skargę na przewlekłość postępowania karnego. Dnia 27 października 2010 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił skargę uznając, że nie doszło do nieuzasadnionej zwłoki w rozpoznaniu sprawy skarżącego. Sprawa była bardzo skomplikowana i wymagała przeprowadzenia wielu czynności dowodowych. Sąd podkreślił, że sąd pierwszej instancji przeprowadził w sprawie 64 rozpraw w toku pierwszego jej rozpoznania oraz 22 rozprawy w czasie ponownego rozpoznania po uchyleniu pierwszego wyroku skazującego.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania oraz naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego. Ponadto skarżący argumentował, że nieuwzględnienie jego skargi na przewlekłość postępowania karnego świadczy o naruszeniu przez Polskę art. 13 Konwencji (prawo do skutecznego środka odwoławczego).

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

Rząd złożył w tej sprawie jednostronną deklarację przyznającą naruszenie Konwencji. Trybunał jednak nie zaakceptował jej warunków i zdecydował o merytorycznym rozpoznaniu sprawy.

Dla potrzeb oceny, czy tymczasowe aresztowanie skarżącego było zgodne z art. 5 ust. 3 Konwencji, Trybunał nie badał rzetelności prowadzonego postępowania karnego a jedynie to, czy przyczyny stosowania tego środka były „wystarczające i odpowiednie” („*relevant and sufficient*”). Trybunał odnotował, że przez cały czas stosowania tymczasowego aresztowania sądy uzasadniały go: 1) wagą zarzutów stawianych skarżącemu; 2) grożącą skarżącemu wysoką karą; 3) ryzykiem matactwa i 4) ryzykiem urywania się skarżącego. Jednak ta ostatnia przesłanka nie została poparta żadnymi konkretnymi okolicznościami, które potwierdzałyby takie ryzyko.

Trybunał przyznał, że wskazane przesłanki mogły uzasadniać tymczasowe aresztowanie skarżącego w jego początkowym okresie. Trybunał stwierdził, że waga stawianych zarzutów oraz grożąca skarżącemu kara mogą być brane pod uwagę przy ocenie ryzyka ucieczki i ukrywania się skarżącego, jednak same w sobie nie mogą usprawiedliwiać długotrwałego stosowania tego środka. Podobnie ryzyko matactwa, jeżeli ma uzasadniać dalsze stosowanie środka zapobiegawczego przez długi czas, powinno wynikać z konkretnych, stwierdzonych przez sąd okoliczności, które potwierdzają realne zagrożenie takiego zachowania skarżącego po zwolnieniu.

Wobec tego, że sądy nie wskazywały na owe konkretne okoliczności uzasadniające spełnienie przesłanek procesowych stosowania tymczasowego aresztowania, Trybunał orzekł naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji.

W odniesieniu do zarzutu przewlekłości postępowania karnego Trybunał stwierdził jedynie, że rząd nie wskazał na okoliczności, które usprawiedliwiłyby tak długotrwałe orzekanie o odpowiedzialności karnej skarżącego. Dlatego miało miejsce naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji.

Trybunał uznał zarzut naruszenia art. 13 Konwencji za oczywiście bezzasadny. Stwierdził mianowicie, że skuteczność tego środka nie może być zakwestionowana tylko na tej podstawie, że w sprawie skarżącego sąd krajowy nie uwzględnił jego skargi na przewlekłość.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącego 9 300 euro zadośćuczynienia.

*

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Vronchenko przeciwko Estonii – wyrok Trybunału z dnia 18 lipca 2013 r., skarga nr 59632/09 (kluczowe zagadnienia: prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadom oskarżenia”, przesłuchanie dziecka w sprawie o przestępstwo przeciwko wolności seksualnej, rzetelność postępowania karnego, art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Może zaskakiwać, że to już drugie orzeczenie w tym zeszycie POESK poświęcone prawu oskarżonego do zadawania pytań świadkom oskarżenia. Jest to jednak jedno z tych nielicznych orzeczeń wydanych po wyroku Wielkiej Izby w sprawie *Al-Khawaja and Tahery*, w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji, chociaż orzeczenie zapadło większością głosów. Warto podkreślić, że standard procedowania uznany w tej sprawie za sprzeczny z Konwencją jest mniej gwarancyjny dla oskarżonego niż

przewidziany w naszym kodeksie postępowania karnego, zwłaszcza po jego ostatnich zmianach w zakresie przesłuchania dziecka.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącym jest ojczym pokrzywdzonej, dziewięcioletniej E.

Dnia 11 grudnia 2007 r. psycholog szkolny zawiadomił policję o swoich podejrzeniach, że E. była molestowana seksualnie przez jej ojczyma. Psycholog dowiedziała się o tym od szkolnych koleżanek i kolegów E. Dnia 12 grudnia 2007 r. E. została przesłuchana przez funkcjonariuszkę policji w obecności psychologa. E. zeznała, że ojczym wielokrotnie molestował ją seksualnie pomiędzy wrześniem 2006 a grudniem 2007 roku. Tego samego dnia wszczęto postępowanie w sprawie zgwałcenia i dopuszczenia się innych czynności seksualnych wobec E. przez jej ojczyma.

E. była ponownie przesłuchiwana dnia 13 grudnia 2007 r., tym razem w obecności pracownika socjalnego. Tego samego dnia zbadali ją również biegli lekarze. Zgodnie z ich opinią, błona dziewicza E. nie została naruszona, miała jedynie niewielkie przekrwienie, które mogło być spowodowane przez mocz lub działania mechaniczne. Lekarze odnotowali natomiast „dziwny, niejasny zapach”, narządów płciowych E., niewystępujący zazwyczaj u dzieci. Nie znaleziono śladów spermy. Dnia 13 grudnia 2007 r. skarżący został tymczasowo aresztowany.

Dnia 14 grudnia 2008 r. E. była badana przez psychiatrów i psychologów. Wydali oni opinię, zgodnie z którą udział E. w rozprawie mógłby wywołać u niej traumę i zagrożenie dla zdrowia. Dodali, że w sytuacji stresującej E. może składać niespójne zeznania. Biegli odnotowali też, że E. cierpi na epilepsję.

Dnia 31 stycznia 2008 r. skarżący domagał się udzielenia mu informacji o przebiegu postępowania karnego oraz konfrontacji z E. Dnia 4 lutego 2008 r. funkcjonariuszka policji prowadząca postępowanie odpowiedziała mu, że takich informacji można udzielać jedynie za zgodą prokuratora, która nie została wydana.

Dnia 14 lutego 2008 r. E. była przesłuchiwana po raz trzeci przez dwóch funkcjonariuszy policji w obecności pracownika społecznego. Przebieg przesłuchania został utrwalony za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk. E. została uprzedzona, że nagrania dokonuje się po to, aby nie było konieczności przesłuchiwać ją ponownie na rozprawie.

W czasie przesłuchania skarżącego dnia 14 kwietnia 2008 r. odczytano mu część zeznań E. złożonych dnia 14 lutego 2008 r. Skarżący nie domagał się przesłuchania E. W tym dniu biegli wydali dodatkową opinię, zgodnie z którą przesłuchanie E. w sądzie spowoduje u niej traumatyczne przeżycia.

Przed rozpoczęciem przewodu sądowego ani oskarżyciel publiczny ani skarżący nie wnioskowali o przesłuchanie E. na rozprawie.

W czasie rozprawy sąd dopuścił dowód z nagrania zeznań E. złożonych 14 lutego 2008 r., przesłuchał wielu świadków, którzy znali E., w tym psychologa ze szkoły, do której uczęszczała E., jej nauczycielkę, uczniów, żonę skarżącego i jego teścia. Ci ostatni złożyli zeznania korzystne dla skarżącego. Sąd przesłuchał także biegłych. Po odtworzeniu na rozprawie nagrania z przesłuchania E., skarżący złożył wniosek o jej przesłuchanie na rozprawie. Nie został on jednak uwzględniony przez sąd, który uznał świadka E. za „nieosiągalnego” w rozumieniu art. 291 estońskiego k.p.k. (przepis ten reguluje przesłanki odczytania zeznań złożonych przez świadka w postępowaniu przygotowawczym). Sąd wskazał na opinie biegłych, którzy stwierdzili, że przesłuchanie E. w obecności skarżącego byłoby szkodliwe dla jej zdrowia psychicznego.

Na podstawie przeprowadzonych dowodów sąd uznał za udowodnione, że skarżący kilkakrotnie dopuścił się czynu, który w orzecznictwie Sądu Najwyższego Estonii jest kwalifikowany jako zgwałcenie pomimo braku penetracji, oraz innych czynności seksualnych. Sąd skazał skarżącego na karę 8 lat i 3 miesięcy pozbawienia wolności. Skarżący i jego obrońca odwołali się od tego wyroku podnosząc głównie zarzut naruszenia prawa do obrony przez oddalenie ich wniosku dowodowego o przesłuchanie E. na rozprawie.

Dnia 17 czerwca 2009 r. Sąd Apelacyjny w Tallinie utrzymał w mocy zaskarżony wyrok. Sąd ten podkreślił, że jeszcze w postępowaniu przygotowawczym skarżącemu odczytano część zeznań E. i wówczas ani on ani jego obrońca nie składali żadnych wniosków dowodowych. Podobnie, po przesłaniu skarżącemu aktu oskarżenia z listą wnioskowanych dowodów także nie wnosił on o przesłuchanie E. Zdaniem Sądu Apelacyjnego decyzja o nieuwzględnieniu wniosku skarżącego o przesłuchanie E. była uzasadniona w świetle opinii biegłych.

Kasacja skarżącego od wyroku sądu odwoławczego została uznana za niedopuszczalną.

2. Prawo krajowe

Prawo estońskie reguluje podstawy odczytania zeznań świadka złożonych w postępowaniu przygotowawczym w sposób podobny jak art. 391 polskiego k.p.k. W estońskim k.p.k. jest to art. 291, który dopuszcza odczytanie zeznań m.in. jeżeli świadek nie stawiał się z innych ważnych powodów.

3. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji ze względu na niezapewnienie mu możliwości zadawania pytań pokrzywdzonej E. w toku procesu.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał ocenił sposób prowadzenia postępowania w sprawie skarżącego przez pryzmat kryteriów wyznaczonych w wyroku *Al-Khawaja and Tahery przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*. Stwierdził, że jego zadaniem w tej sprawie jest rozważenie trzech kwestii: 1) czy istniały wystarczające powody dla oddalenia wniosku skarżącego o przesłuchanie E.; 2) czy złożone przez nią zeznania stanowiły jedyny lub główny dowód obciążający skarżącego; 3) czy zastosowano w sprawie „wystarczające czynniki niwelujące” utrudnienia w realizacji prawa skarżącego do obrony, wynikające z niemożności zadawania pytań E.

W odniesieniu do pierwszej kwestii Trybunał ustalił, że opinie biegłych dostarczyły wystarczającego uzasadnienia dla odstąpienia przez sądy krajowe od bezpośredniego przesłuchania pokrzywdzonej E. na rozprawie.

Analizując drugi aspekt sprawy Trybunał doszedł do wniosku, że zeznania E. stanowiły kluczowy (decydujący) dowód, na podstawie którego sądy krajowe ustaliły sprawstwo skarżącego. Wszystkie pozostałe osoby przesłuchane na rozprawie nie posiadały bezpośredniej wiedzy o zdarzeniu a relacjonowały jedynie to, co E. im powiedziała lub składały ogólne depozycje na temat zachowań E.

Po rozważeniu okoliczności sprawy Trybunał uznał jednak, że nie zastosowano wobec skarżącego „wystarczających czynników niwelujących” utrudnienia w realizacji jego prawa do obrony. Trybunał podkreślił, że E. była przesłuchiwana trzykrotnie w postępowaniu przygotowawczym i już wówczas było wiadomo, że istnieją przeciwwskazania dla jej bezpośredniego przesłuchania na rozprawie. Z okoliczności sprawy wynika, że organ prowadzący postępowanie przygotowawcze zakładał, że nie dojdzie do przesłuchania E. z udziałem skarżącego. Tymczasem już 31 stycznia 2008 r., przed trzecim przesłuchaniem E., skarżący domagał się przeprowadzenia konfrontacji z pokrzywdzoną. Ponadto powtórzył swój wniosek w piśmie z 20 lutego 2008 r. Pomimo tego organ prowadzący ten etap postępowania nie rozważył umożliwienia skarżącemu zadawania pytań E., nawet za pośrednictwem jego obrońcy i w sposób niebezpośredni.

Trybunał stanowczo podkreślił, że nie ocenia negatywnie stanowiska sądów krajowych o odstąpieniu od przesłuchania E. na rozprawie. Natomiast w czasie kilkakrotnego przesłuchania E. w postępowaniu przygotowawczym należało zapewnić skarżącemu lub jego obrońcy przyjazny dla ofiary sposób realizacji prawa skarżącego do zadawania pytań „świadkowi oskarżenia”. Trybunał uznał, że samo odtworzenie zeznań E. na rozprawie nie było wystarczającym czynnikiem niwelującym naruszenie praw skarżącego w zakresie udziału w przeprowadzaniu dowodów. Trybunał podkreślił też, że w sprawie nie było istotnych dowodów potwierdzających wersję wydarzeń przedstawioną przez E.

Trybunał stwierdził, że jego stanowisko nie może być rozumiane jako wskazanie, iż organy procesowe powinny w tej sprawie przeprowadzić konfrontację między skarżącym i E. lub zapewnić skarżącemu bezpośrednio zadawanie pytań E. na rozprawie. Chodziło raczej o umożliwienie mu zadawania pytań E. za pośrednictwem obrońcy, funkcjonariusza policji albo psychologa w czasie przesłuchań prowadzonych kilkakrotnie w postępowaniu przygotowawczym. Ponieważ nie rozważono takiej możliwości i tym samym pozbawiono skarżącego prawa do zadawania pytań E., Trybunał większością głosów 5 do 2 stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit d. Konwencji.

We wspólnym zdaniu odrębnym dwoje sędziów podkreśliło głównie to, że skarżący w toku postępowania przygotowawczego nie składał wniosku o przesłuchanie E. z jego udziałem. Nie uczynił tego również w odpowiedzi na akt oskarżenia, świadom, że oskarżyciel publiczny nie zamierza powołać E. na świadka i znając treść jej zeznań złożonych 14 lutego 2008 r.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącego 5.200 euro zadośćuczynienia.

*

Ryan Paterson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu – decyzja Trybunału z dnia 3 września 2013 r., skarga nr 19923/10 (kluczowe zagadnienia: prawo podejrzanego do kontaktu z adwokatem przed lub czasie pierwszego przesłuchania; prawo do obrony, dopuszczalność dowodowego wykorzystania wyjaśnień złożonych pod nieobecność obrońcy, art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Tak zwaną „doktrynę Salduz”, czyli stanowisko Wielkiej Izby Trybunału wyrażone w wyroku *Salduz przeciwko Turcji* (wyrok z 27 listopada 2008 r.; skarga nr 36391/02), w istocie można zdefiniować jako wymóg zapewnienia podejrzanym prawa do konsultacji z adwokatem przed pierwszym przesłuchaniem lub w trakcie pierwszego przesłuchania w związku ze stawianym zarzutem popełnienia czynu zabronionego. Jeżeli z tego prawa podejrzanym nie mógł skorzystać, to jego wyjaśnienia złożone w czasie przesłuchania nie mogą stanowić głównego dowodu w jego sprawie. Doktryna *Salduz* została zastosowana m.in. w sprawie *Płonka przeciwko Polsce* (wyrok z 31 marca 2009 r.).

Warto przyrzeć się, jakie wnioski z wyroku *Salduz* wyciągnęły inne państwa Rady Europy. W omówionej poniżej sprawie pokazany jest przykład zmian, jakie ten judykat spowodował w prawie szkockim.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącym jest obywatel Zjednoczonego Królestwa. Dnia 12 marca 2008 r. odbył on stosunek seksualny z W. W. Następnie zawiadomiła policję, że skarżący ją zgwałcił.

W związku z tym zawiadomieniem skarżący został przesłuchany przez policję pod nieobecność obrońcy. Skarżący przyznał, że odbył stosunek seksualny z W., jednak odbyło się to za jej zgodą. Przesłuchanie zostało utwalone za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.

Skarżący został oskarżony o zgwałcenie. W toku postępowania przed ławą przysięgłych odtworzono nagranie przesłuchania skarżącego przez policję. Ława przysięgłych większością głosów uznała skarżącego za winnego zgwałcenia, w związku z czym został on skazany na karę 5 lat pozbawienia wolności. W odwołaniu od tego wyroku skarżący podniósł m. in. naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji przez dowodowe wykorzystanie jego wyjaśnień złożonych zanim mógł się skonsultować z prawnikiem. Odwołanie skarżącego nie zostało jednak dopuszczone do merytorycznego rozpoznania. Sędzia uznał, że w świetle wyroku Sądu Apelacyjnego w sprawie *HM Advocate v. McLean* z 2009 roku odwołanie to nie miało szansy powodzenia. Skarżący i jego obrońcy podjęli kroki prawne zakwestionowania wyroku skazującego przed Sądem Najwyższym, jednak nie przyniosły one rezultatów (skargę do Sądu Najwyższego uznano za niedopuszczalną).

2. Zarzuty skarżących

Skarżący zarzucił, że naruszono jego prawo do obrony wskutek dowodowego wykorzystania jego wyjaśnień złożonych pod nieobecność obrońcy w czasie policyjnego przesłuchania (art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji).

3. Prawo krajowe znajdujące zastosowanie w sprawie

W omawianej sprawie kluczową rolę odegrała zmiana linii orzecznictwa sądów szkockich co do rozumienia skutków wyroku *Salduz* dla prawa szkockiego. Rezultatem tej zmiany była nowelizacja ustawy regulującej procedurę kontaktu z adwokatem w czasie zatrzymania.

W czasie, kiedy toczyło się postępowanie karne przeciwko skarżącemu w Szkocji obowiązywała Ustawa o postępowaniu karnym z 1995 roku, zgodnie z którą w czasie zatrzymania policyjnego osoba podejrzana miała jedynie prawo poinformować adwokata o fakcie i miejscu zatrzymania, natomiast nie miała prawa do spotkania z nim (konsultacji) ani przed ani też w trakcie policyjnego przesłuchania (art. 14 i 15 ustawy). Policja mogła natomiast zdecydować o dopuszczeniu innej osoby lub adwokata do spotkania z zatrzymanym, przy czym z tej możliwości korzystano w praktyce wówczas, gdy zatrzymany był osobą „podatną na skrzywdzenie” (*vulnerable*). Przepisy te dotyczyły jedynie tak zwanego „zatrzymania w związku z podejrzeniem”, określonego mianem „*detention*” dla odróżnienia go od zatrzymania podejrzanego po przedstawieniu mu zarzutów. Było ono krótkotrwałe (do 6 godzin) i powinno zakończyć się najszybciej jak to możliwe albo zwolnieniem zatrzymanego, albo przedstawieniem mu zarzutów i formalnym zatrzymaniem. Tak zwana „Komisja Thomsona”, która sporządzała rekomendacje co do przyjęcia tych przepisów wskazała, że specjalne zatrzymanie bez kontaktu z adwokatem służy zdobyciu informacji o przestępstwie, jakimi może dysponować zatrzymany, a ten cel mógłby być zniweczony przez udział adwokata w przesłuchaniu.

W sprawie *HM Advocate v. McLean* z 2009 roku Sąd Apelacyjny (dalej SA) badał, czy wskazane przepisy są zgodne z doktryną *Salduz*. SA stwierdził, że z wyroku *Salduz* można wyciągać różne wnioski. Według jednej interpretacji tego orzeczenia wynika z niego obowiązek zapewnienia zatrzymanemu możliwości dostępu do adwokata od pierwszego przesłuchania, bez względu na to, jakie gwarancje przysługują mu w toku dalszego procesu. Druga interpretacja, za którą opowiedział się SA, zakładała, że obowiązek dostępu zatrzymanego do adwokata powinien być postrzegany w kontekście innych gwarancji procesowych. SA podkreślił, że zatrzymany jest informowany przed przesłuchaniem o prawie do milczenia i o tym, że jeżeli odpowie na jakiegokolwiek pytanie, to odpowiedź ta, zarejestrowana na nagraniu, może być użyta przeciwko niemu jako dowód w sprawie. Policji nie wolno zmuszać zatrzymanego do mówienia ani wywierać na niego presji w inny sposób. Jeżeli ma miejsce naruszenie tego zakazu, wyjaśnienia zatrzymanego nie mogą stanowić dowodu w sprawie. Każda informacja o stosowaniu nielegalnych metod przesłuchania jest bardzo starannie badana przez sąd a jej podniesienie przez zatrzymanego powoduje, że to na oskarżycielu spoczywa ciężar udowodnienia, iż wyjaśnienia

nie były wymuszone. Ponadto, ze skorzystaniem przez zatrzymanego z prawa do milczenia nie wiążą się żadne negatywne konsekwencje. Ława przysięgłych jest pouczana, że z milczenia oskarżonego w czasie policyjnego przesłuchania nie można wyciągać negatywnych dla niego wniosków. Przyznanie się do sprawstwa w czasie takiego przesłuchania nie może stanowić jedyne dowodu w sprawie. Oceniając wszystkie wskazane gwarancje, jakie szkocki system prawny oferuje zatrzymanemu, Sąd Apelacyjny uznał, że jest on zgodny z art. 6 Konwencji.

W 2010 roku stanowisko wyrażone w sprawie *McLean* zostało zmienione orzeczeniem Sądu Najwyższego w sprawie *Cadder v. HM Advocate* [2010]. Dnia 26 października 2010 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że: 1) orzeczenie wydane w sprawie *McLean* było błędne; 2) wyrok skazujący w sprawie *Cadder*, wydany przy zastosowaniu wykładni prawa zastosowanej w sprawie *McLean*, należy uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania 3) nowe rozumienie skutków doktryny *Salduz* dla prawa szkockiego nie może mieć retrospektywnego zastosowania.

Zdaniem Sądu Najwyższego wyrok *Salduz* wyraża dwie zasady: 1) podejrzany ma prawo do dostępu do adwokata od pierwszego przesłuchania; 2) prawo do obrony będzie naruszone, jeżeli samoobciążające wyjaśnienia podejrzanego złożone w czasie przesłuchania policyjnego, bez uprzedniej możliwości skonsultowania się z adwokatem, zostaną następnie użyte jako dowód w sprawie. Sąd Najwyższy (w osobie Lorda Hopa) podkreślił, że w wielu krajach europejskich do czasu wydania wyroku *Salduz* nie przewidywano możliwości przesłuchania podejrzanego w obecności adwokata. Pod wpływem tego judykatu sądy najwyższe lub sądy konstytucyjne kilku państw (Belgii, Francji, Niderlandów i Irlandii) uznały krajowe rozwiązania prawne za nieprawidłowe.

Sąd Najwyższy wyjaśnił również, dlaczego zdecydował o nadaniu swej wykładni mocy obowiązującej jedynie na przyszłość. Podkreślił, że ze względu na pewność prawa, wyrok ten nie powinien skutkować możliwością wznowienia zakończonych już postępowań i może mieć zastosowanie tylko do tych spraw, w których jeszcze nie rozpoczęło się postępowanie sądowe lub które są w toku. Sąd Najwyższy podkreślił, że o wznowieniu zakończonych już postępowań na podstawie jego orzeczenia może zdecydować jedynie specjalna komisja (*Scottish Criminal Cases Review Commission* – dalej: „Komisja”), powołana do badania spraw, w których jest podejrzenie pomyłki sądowej (*miscarriage of justice*).

W 2010 roku doszło do znowelizowania ustawy z 1995 roku. Nowelizacja wprowadziła prawo podejrzanego do prywatnego (pod nieobecność innych osób) skonsultowania się z adwokatem przed pierwszym przesłuchaniem i w każdej chwili w czasie przesłuchania. Konsultacja obejmuje również kontakt telefoniczny. Podejrzany jest informowany o tym prawie. Nowelizacja wyposażyła też wspomnianą wcześniej Komisję w uprawnienie do rozważenia potrzeby wznowienia postępowania w i, przy poszanowaniu zasady pewności prawa i prawomocności rozstrzygnięć, decydowania o wniesieniu wniosku o wznowienie do Sądu Apelacyjnego. Do kompetencji tego Sądu należało dokonanie oceny, czy możliwe byłoby skazanie oskarżonego przy pominięciu dowodu z wyjaśnień uzyskanych pod nieobecność obrońcy w czasie policyjnego przesłuchania oskarżonego.

Po 2010 r. Sąd Apelacyjny kilkakrotnie orzekał w sprawach wniesionych przez wspomnianą Komisję. W większości z nich dochodziło do wznowienia postępowania karnego.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Po zakończonych niepowodzeniem negocjacjach ugodowych, rząd Zjednoczonego Królestwa złożył jednostronną deklarację na podstawie art. 37 Konwencji. Przyznał w niej, że w sprawie skarżącego doszło do naruszenia art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącemu możliwości skonsultowania się z adwokatem przed przesłuchaniem go przez funkcjonariuszy policji i wykorzystania wyjaśnień złożonych w tych

okolicznościach w czasie rozprawy. Rząd przedstawił też zmiany w orzecznictwie i ustawodawstwie, jakie zaszły od prawomocnego osądzenia skarżącego oraz zaoferował wypłacenie mu 4.500 euro. W odpowiedzi na tę deklarację skarżący stwierdził, że nie tworzy ona dla niego środka prawnego ubiegania się o uchylenie wyroku. Ustosunkowując się do tego zarzutu rząd wskazał, że skarżący ma prawo złożyć wniosek do *Scottish Criminal Cases Review Commission* o rozpatrzenie jego sprawy i skierowanie jej do Sądu Apelacyjnego. Powołał się przy tym na przypadki wznowienia postępowania karnego wskutek działań tej Komisji w podobnych sprawach.

Trybunał zaakceptował jednostronną deklarację rządu i skreślił sprawę z listy skarg. Podkreślił, że również wydanie w tej sprawie wyroku stwierdzającego naruszenie Konwencji nie musiałoby doprowadzić do uchylenia wyroku skazującego wobec skarżącego. W obu sytuacjach skarżący może wnosić do Komisji o wszczęcie sądowej procedury uchylenia wyroku skazującego ale to od decyzji niezawisłego sądu będzie zależało, czy wniosek ten zostanie uwzględniony.

*

Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 9 lipca 2013 r., skargi nr 66069/09; 130/10 i 3896/10 (kluczowe zagadnienia: dożywotnie pozbawienie wolności a zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego karania; art. 3 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Wobec tego, że w polskim systemie prawnym skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności mają prawo do warunkowego przedterminowego zwolnienia, wyrok w sprawie *Vinter i inni* nie ma potrzeby odnosić do naszego prawa. Standard w nim wyznaczony jest w pełni zrealizowany w przepisach kodeksu karnego. Toteż przedstawiam go poniżej w sposób bardzo skrótowy (wyrok liczy 49 stron), głównie dlatego, że odzwierciedla on dyskurs, jaki na forum europejskim toczy się w kwestii zgodności kary dożywotniego pozbawienia wolności ze standardem konwencyjnym⁴.

1. Stan faktyczny sprawy

W Anglii i Walii za morderstwo (*murder*) przewidziana jest kara dożywotniego pozbawienia wolności. Do wejścia w życie Criminal Justice Act z 2003 roku to Secretary of State był uprawnionym do wskazywania minimalnego okresu wykonania tej kary, po którym skazany nabywa uprawnienie do warunkowego przedterminowego zwolnienia. Od wejścia w życie wspomnianej ustawy, termin ten określa sąd orzekający w wyroku skazującym. Ci skazani, w stosunku do których to Secretary of State zdecydował o terminie nabycia uprawnienia do warunkowego przedterminowego zwolnienia, pod rządami ustawy z 2003 roku mogą się odwołać do Sądu Wyższego (*High Court*) w celu uzyskania sądowej kontroli tej decyzji.

Wszyscy trzej skarżący zostali skazani za więcej niż jedno zabójstwo na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Skarżący Vinter zabił jedną osobę, został warunkowo przedterminowo zwolniony z odbycia reszty kary dożywotniego pozbawienia wolności i wówczas zabił następną osobę. Skarżący Bomber zabił pięć osób (rodziców, przyrodną siostrę i dwójkę jej dzieci). Skarżący Moore, sam homoseksualista, zabił 4 mężczyzn, przy czym wszystkie zabójstwa miały podłoże seksualne. Wobec wszystkich skarżących orzeczono, że nie mogą skorzystać z warunkowego zwolnienia i powinni spędzić w więzieniu całe życie (tzw. „*whole life order*”, dalej zwany „zarządzeniem”). W przypadku pierwszego skarżącego zdecydował o tym sąd, zaś co do drugiego i

⁴ Wyrok został też przedstawiony w: A. Chmielarz-Grochal, J. Sułkowski, *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Forum Prawnicze 2013, nr 4.

trzeciego skarżącego – Sekretarz Stanu (Secretary of State), ale jego decyzje były przedmiotem kontroli sądowej po wejściu w życie ustawy z 2003 roku.

W przypadku wydania takiego zarządzenia, skarżący mogą wyjść na wolność jedynie wówczas, jeżeli Secretary of State skorzysta z uprawnienia do zwolnienia skazanego. Zgodnie z prawem taką decyzję może podjąć jedynie w wyjątkowych okolicznościach, w praktyce tylko w przypadku śmiertelnej choroby skazanego lub poważnej niewydolności psychicznej (*serious incapacitation*).

2. Zarzuty skarżących

Skarżący zarzucili, że pozbawienie ich możliwości ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie narusza art. 3 Konwencji.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

W wyroku Izby (skład siedmiu sędziów) Trybunał stwierdził brak naruszenia art. 3 Konwencji stosunkiem głosów 4 do 3. Podkreślono w szczególności, że zarządzenia nakazujące pełne wykonanie kary były w stosunku do wszystkich trzech skarżących wydane w ostatnim czasie przez sąd albo poddane sądowej kontroli. Skarżący Vinter już po pierwszym zabójstwie był skazany na dożywotnie pozbawienie wolności ale skorzystał z warunkowego zwolnienia po odbyciu 10 lat tej kary. Toteż po popełnieniu drugiego zabójstwa sąd uznał, że konieczna jest jego izolacja przez całe życie. W stosunku do drugiego i trzeciego skarżącego pierwotna decyzja Secretary of State także była poddana sądowej kontroli po kilku lub kilkunastu latach wykonywania kary.

Wielka Izba Trybunału w omawianym wyroku nie podzieliła zdania składu izbowego. Stosunkiem głosów 16 do 1 Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w stosunku do wszystkich trzech skarżących.

Trybunał ustalił, że skarżący nie kwestionowali samego wydania wobec nich zarządzenia o wykonaniu całej kary. Za naruszenie art. 3 Konwencji poczytywali brak możliwości uruchomienia procedury sprawdzającej, czy uzasadnione jest ich dalsze pozbawienie wolności. W istocie skarżyli się na ostateczny, nieodwołalny charakter zarządzenia wydawanego w praktyce w samym wyroku (przypadek pierwszego skarżącego) lub kilkanaście lat po rozpoczęciu wykonania kary.

Najważniejsze tezy tego wyroku można ująć w następujący sposób:

1) Sama kara orzeczona za przestępstwo może naruszać art. 3 Konwencji, o ile jest rażąco nieproporcjonalna do winy i wagi czynu, przy czym stwierdzenie takiej nieproporcjonalności możliwe jest w zupełnie wyjątkowych sytuacjach.

2) Państwa-strony Konwencji korzystają z marginesu swobody w decydowaniu o tym, jakie kary obowiązują za poszczególne przestępstwa. Mogą też przewidzieć w swoich systemach prawnych karę dożywotniego pozbawienia wolności wobec pełnoletnich oskarżonych o poważne przestępstwa. Jednak już orzeczenie takiej kary, jeżeli nie może ona podlegać redukcji na etapie jej wykonania, rodzi problemy na gruncie art. 3 Konwencji. Skazany na dożywotnie pozbawienie wolności powinien mieć „perspektywę zwolnienia”. Kara ta nie będzie więc sprzeczna z art. 3 Konwencji, jeśli skazany ma możliwość uruchomienia procedury badania potrzeby dalszego wykonania kary, która może spowodować jej zmianę, skrócenie lub warunkowe zwolnienie.

3) Zdaniem Trybunału brak wspomnianej „perspektywy zwolnienia” powoduje niemożność badania, czy postawa i zachowanie skazanego nadal uzasadnia jego izolację oraz brak motywacji u skazanego do poprawy swego zachowania. Trybunał podkreślił ponadto, że niezgodne z poszanowaniem godności człowieka jest pozbawienie go wolności na całe życie bez pozostawienia mu jakiegokolwiek szansy na odzyskanie tej wolności. Zdaniem Trybunału można mówić obecnie o ukształtowaniu ogólnoeuropejskiego standardu, zgodnie z którym wszyscy skazani, także na karę dożywotniego pozbawienia wolności, powinni mieć szansę na rehabilitację i zwolnienie z więzienia, jeżeli spełnili warunki tej rehabilitacji.

4) W ocenie Trybunału analiza prawnooporównawcza prowadzi do wniosku, że skazani na dożywotnie pozbawienie wolności winni mieć prawo do uruchomienia procedury oceny potrzeby dalszego pozbawienia wolności po odbyciu nie więcej niż 25 lat kary a w późniejszym okresie – w rozsądnych odstępach czasowych. Ponadto już w momencie wydania wyroku skazującego mają prawo wiedzieć, kiedy i pod jakimi warunkami będą mogli ubiegać się o przedterminowe zwolnienie.

5) Jeżeli prawo krajowe nie przewiduje takiej procedury, dochodzi do naruszenia art. 3 Konwencji i to już w momencie wydania wyroku skazującego na taką karę.

Prawo Anglii i Walii nie przewiduje możliwości uruchomienia procedury badania zasadności dalszego wykonania kary dożywotnego pozbawienia wolności, jeżeli wydano zarządzenie o odbyciu tej kary w całości. Trybunał podkreślił, że przewidziana jest co prawda kompetencja dla Secretary of State do zwolnienia skazanego, jednak już z innego aktu normatywnego wynika, że może to nastąpić wyłącznie w przypadku zachorowania przez skazanego na śmiertelną chorobę albo „poważnej niewydolności psychicznej”. Z tego powodu Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji wobec wszystkich skarżących.

WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIEN OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2013 r.

Książki:

1. D. Vitkauskas, G. Dikov, *Ochrona prawa do rzetelnego procesu w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka. Podręcznik praw człowieka Rady Europy*, Strasburg 2012, dostępny w polskiej wersji językowej pod adresem:
<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analizy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/podreczniki-praw-czlowieka-rady-europy/>
2. *Przewlekłość tymczasowego aresztowania w Polsce w świetle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, red. P. Turek, Warszawa 2013.

Artykuły, rozprawy, glosy:

1. Bieńkowska E., *Europejskie standardy ochrony prywatności ofiar przestępstw*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 9.
2. Gronowska B., *Więźniowie niebezpieczni w polskich zakładach karnych*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 7-8.
3. Hofmański P., Zabłocki S., *Kasacja w sprawach karnych a niektóre uwarunkowania wynikające ze zobowiązań traktatowych* (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 361 – 407.
4. Kruszyński P. Pawelec Sz., *Prawo oskarżonego do korzystania z pomocy obrońcy w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – zagadnienia wybrane*, (w) *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2013, s. 281 – 287.
5. Kulesza J., *Legalne tortury*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 882 – 893.

6. Misztal-Konecka J., *Szacunek dla sędziów – należy czy zasłużony? – rozważania nad obowiązkiem poszanowania władzy sądowniczej w dwóch orzeczeniach ETPCz w sprawach polskich*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2013, nr 3.
7. Pelewicz R., *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym w świetle Zalecenia Rec(99)22 Komitetu Ministrów Rady Europy*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2013, nr 2.
8. Steinborn S., *Dostęp obrony do akt postępowania przygotowawczego w związku z procedurą habeas corpus – standard strasburski i jego realizacja w polskim procesie karnym*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 527 – 544.
9. Szczechowicz K., Orłowska-Zielińska B., *Regulacje procedury karnej w aspekcie praw zagwarantowanych w art. 6 ust. 3 EKPC*, (w) *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacja*, red. W. Cieślak, S. Steinborn, Warszawa 2013.
10. Szczygieł G. B., *Wykonywanie kary dożywotniego pozbawienia wolności w kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r. na tle rekomendacji Rady Europy*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 619 – 630.
11. Wąsek-Wiaderek M., *O dopuszczalności dowodowego wykorzystania wyjaśnień podejrzanego złożonych pod nieobecność obrońcy*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 545 – 558.

*

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną

W trzecim kwartale 2013 r. Trybunał Sprawiedliwości nie wydał żadnego orzeczenia, które dotyczyłoby wykładni przepisów decyzji ramowej lub dyrektywy dotyczącej bezpośrednio wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

*

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez ETS dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych

Nadal trwa postępowanie prejudycjalne w sprawie C-398/12 (dotyczące zakazu *ne bis in idem*). Treść pytania prejudycjalnego sformułowanego w tej sprawie prezentowałam w poprzednich zeszytach POESK. Spośród spraw zawisłych na uwagę zasługuje pytanie sądu włoskiego zacytowane poniżej.

Sprawa C-224/13 – pytanie prejudycjalne Tribunale di Cagliari (Włochy) przedłożone dnia 26 kwietnia 2013 r. w toku postępowania karnego przeciwko Sergio Alfonso Lorrari

Treść pytania:

„Czy wykładnia art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stoi na przeszkodzie stosowaniu art. 70, 71 i 72 kodeksu postępowania karnego w zakresie w jakim nakazują one, po stwierdzeniu niezdolności oskarżonego do świadomego udziału w postępowaniu z uwagi na nieuleczalną patologię nie rokującą poprawy, zawieszenie postępowania na czas nieokreślony, jednocześnie poddając chorego okresowym badaniom biegłych.

Czy wykładnia art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stoi na przeszkodzie stosowaniu art. 159 akapit pierwszy pkt 3 kodeksu postępowania karnego w zakresie w jakim nakazuje on zawieszenie terminu przedawnienia na czas nieokreślony (przedłużane co sześć miesięcy zgodnie z art. 72 kodeksu postępowania karnego) w przypadku oskarżonych niezdolnych do świadomego udziału w postępowaniu z uwagi na nieuleczalną patologię nie rokującą poprawy.

*

Nowe akty prawne i projekty aktów prawnych Unii Europejskiej w obszarze Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych

- dnia 22 października 2013 r. Rada przyjęła dyrektywę dotyczącą prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym. Nowa dyrektywa nie została jeszcze opublikowana w Dzienniku Urzędowym. Jest to trzecia dyrektywa spośród pięciu dyrektyw, jakie mają być przyjęte w ramach kompleksowego uregulowania w prawie unijnym nom minimalnych dotyczących praw oskarżonego w postępowaniu karnym. Dwie wcześniej przyjęte dyrektywy dotyczyły dostępu oskarżonego do tłumacza (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ust-

nego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, Dz. Urz. L 280 z 26.10.2010, s. 1 – 7) oraz dostępu oskarżonego do informacji (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, Dz. Urz. L 142 z 1.6.2012, s. 1 – 10).

- W obszarze prawa karnego materialnego Rada przyjęła dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotycząca ataków na systemy informatyczne i zastępującą decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW (Dz. Urz. L 218 z 14.8.2013, s. 8 – 14).
- Dnia 27 listopada 2013 r. Komisja Europejska przedłożyła projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wzmocnienia określonych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (dokument COM(2013) 821 final).
- Dnia 27 listopada 2013 r. Komisja Europejska przedłożyła projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie tymczasowej pomocy prawnej dla podejrzanych lub oskarżonych, którzy zostali pozbawieni wolności, oraz w sprawie pomocy prawnej w ramach postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania (dokument COM(2013) 824 final).
- Dnia 17 lipca 2013 r. Komisja przedłożyła projekt rozporządzenia Rady w sprawie ustanowienia Prokuratury Europejskiej. Polski tekst wniosku znajduje się pod adresem:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0534:FIN:PL:PDF>

PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2013 r.

Książki:

1. M. Eliantonio, Ch. W. Backes, C. H. van Rhee, T. Spronken A. Berlee, *Standing up for You Right(s) in Europe. A Comparative Study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member States' Courts*, Cambridge – Antwerp – Portland 2013.
2. Demenko A., *Prawo do obrony formalnej w transgranicznym postępowaniu karnym w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
3. A. Wróbel (red.) *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

Artykuły, rozprawy:

1. Błachnio-Parzych A., *The Use of Inside Information*, Eucrim 2013, nr 4.
2. Gajda A., *Dyrektywa w sprawie prawa do informacji i umocnienie praw procesowych jednostki w postępowaniu karnym w UE*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 787 – 802.
3. Gerecka-Żołyńska A., *Karnoprawna i karnoprocusowa ochrona własności intelektualnej w świetle postanowień umowy handlowej dotyczącej zwalczania obrotu towarami podrobionymi (ACTA)* (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 803 – 811.
4. Grzelak A., *Uwarunkowania prawne i konsekwencje wyłączenia Zjednoczonego Królestwa ze współpracy w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (opt-out)*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 9.
5. Karsznicki K., *Program ochrony świadka w Polsce na tle regulacji prawnych innych państw członkowskich Unii Europejskiej*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 9.

6. Królikowski M., Ujazdowski K. M., *Spór o kształt Prokuratury Europejskiej*, Forum Prawnicze 2013, nr 4.
7. Kuczyńska H., *Europejskie warunkowe skazanie*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 870 – 881.
8. Langlois D., *The Revision of the EU Framework on the Prevention of Money Laundering*, Eucrim 2013, nr 3.
9. Łacny J., Szwarz M., *Sankcje w unijnych przepisach rolnych a zasada ne bis in idem – uwagi na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-489/10 Postępowanie karne v. Ł. Bonda*, (w) *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 894 – 920.
10. Siwicki M., *Podstawy określenia jurysdykcji w sprawach cyberprzestępstw w UE*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 9.
11. Skórzewska-Amberg M., *Zwalczanie niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej (na tle dyrektywy 2011/92/UE)*, Państwo i Prawo 2013, nr 8.
12. Tosza S., *Projekt modelowych reguł postępowania karnego dla Prokuratury Europejskiej*, Państwo i Prawo 2013, nr 8.
13. Ventrella M., *European Integration or Democracy Disintegration in Measures Concerning Police and Judicial Cooperation?* (dotyczy europejskiego nakazu aresztowania), New Journal of European Criminal Law 2013, nr 3.
14. Weyembergh A., *An Overall Analysis of the Proposal for a Regulation on Eurojust*, Eucrim 2013, nr 4.
15. Wiciak K., *Europeizacja postępowania zabezpieczającego na przykładzie implementacji wybranych decyzji ramowych Rady UE*, (w) *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2013, s. 224 – 253.
16. Włodkowski O., *Wątpliwości w sprawie zgodności przepisów karnych transponujących art. 9 – 10 dyrektywy 2009/52/WE z prawem krajowym*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 8.